

Relacje łączące obywatela ze wspólnotą polityczną mają kluczowe znaczenie w procesie formowania się społeczeństwa obywatelskiego. Mogą one przyjmować zróżnicowany charakter - od antagonistycznych do partnerskich. Zależy to od samoorganizacji obywateli w obrębie wspólnoty politycznej, której celem jest dążenie do 'wspólnego dobra'. W porządku demokratycznym można wyróżnić dwie formy obywatelskiej samoorganizacji: komunitariańską i liberalną. Obydwa modele cechuje odmienne ujęcie relacji obywatel-wspólnota polityczna. Według modelu komunitariańskiego obywatel jest w sposób immanentny zakorzeniony we wspólnocie społecznej a jego podstawowym obowiązkiem jest troska o jej dobro. W modelu liberalnym jednostka jest sama dla siebie źródłem wartości i posiada zdolność do podejmowania autonomicznych decyzji. Jednostka ma pozycję nadrzędną wobec społeczności. Obywatel liberalny jest wolny, autonomiczny i moralnie upodmiotowiony; obywatelstwo komunitariańskie wyrasta ze wspólnoty i jest produktem socjalizacji. Dla liberałów wspólnota jest wtórna w stosunku do jednostki; dla komunitarian wspólnota ma charakter rudymenatny, to ona kształtuje tożsamość jednostki. Liberalowie głoszą konieczność budowy społeczeństwa obywatelskiego, gdyż uważają je za jedyną siłę zdolną równoważyć siłę państwa. Podkreślają, że społeczność składa się z wolnych jednostek, które - uznając różne wierzenia, religie, czy światopoglądy - współistnieją w granicach prawa i w oparciu o wzajemny szacunek. Z drugiej strony, komunitarianie uważają, że wolność wspólnoty jest warunkiem wolności osobistej. Wolność w państwie opiera się na autorytecie prawa, obyczajów i religii.

Celem projektu jest weryfikacja modelu opisującego i wyjaśniającego relacje obywatel-wspólnota polityczna poprzez opisane powyżej orientacje: komunitariańską i liberalną. Przyjęto, że odpowiadają im określone reprezentacje psychologiczne - wewnątrznie spójne wiązki przekonań normatywnych odnoszących się do relacji obywatel-wspólnota polityczna. Jako byty psychologiczne nie stanowią one ekstremów pojedynczego wymiaru, a raczej dwa, ujemnie skorelowane zbiory przekonań, które są jedną z form ekspresji dualistycznej struktury dwóch podstawowych systemów regulacyjnych: wartości osobistych i intuicji moralnych.

Badania prowadzone w ramach projektu mają pokazać, że orientacja komunitarna wynika z preferencji wartości związanych z zachowawczością (konserwatyzm) kosztem wartości związanych z otwartością na zmianę a orientacja liberalna wynika z preferencji otwartości na zmianę nad zachowawczością. Ta pierwsza wyznaczana jest zarówno przez silną etykę wspólnotowości (lojalność wobec grupy i szacunek dla autorytetów), jaki i przez silną etykę autonomii (troska o drugiego człowieka i sprawiedliwość), ta druga jest osadzona w silnej etyce autonomii i/albo w słabej etyce wspólnotowości. Można przypuszczać, że najwyższy poziom orientacji komunitarnej pojawia się u osób, które jednocześnie preferują wartości zachowawczości i kierują się etyką wspólnotowości. Z kolei najwyższy poziom orientacji liberalnej powinien występować u osób odznaczających się jednocześnie preferencją otwartości na zmianę i silną etyką autonomii.

W orientacji komunitarnej jednostki internalizują normy i wartości wspólnoty (prawo, tradycja, religia), które mają prymat nad normami i wartościami jednostki. Komunitarianie doceniają odmienności między ludźmi i ich różnorodność, ale muszą się one mieścić w granicach określonych przez społeczność. Osoby o orientacji liberalnej, podkreślając moralną autonomię jednostki, upatrują źródła normy w jednostce. W nawiązaniu to znanej teorii Sylwaina Tomkinsa można się spodziewać, że u komunitarian przeważa normatywny skrypt ideo-afektywny, podczas gdy u osób o orientacji liberalnej dominuje skrypt humanistyczny.

Wydaje się, że orientacja komunitarna i liberalna powinny posiadać pewien 'wspólny rdzeń' obywatelski. Można go rozumieć jako zbiór postaw i zachowań odnoszących się do oceny demokracji, legitymizacji władz, oraz do aktywności politycznej. Z drugiej strony, osoby z orientacją komunitarną powinny inaczej niż osoby z orientacją liberalną spostrzegać relacje obywatel-władza a także powinny mieć inne oczekiwania dotyczące roli państwa. Źródłem oczekiwanych różnic jest poznawcza reprezentacja wspólnoty politycznej, wynikająca z zewnętrznego (właściwego dla komunitarian) vs wewnętrznego (właściwego dla liberałów) pochodzenia norm społecznych. Różnice te dotyczą m.in. przestrzegania praw człowieka, poziomu tolerancji dla społecznej różnorodności, symbolicznego i instrumentalnego zaangażowania we wspólnotę narodową, oraz różnych form aktywności pozapolitycznej.

Projekt porusza też kwestię związków orientacji komunitarnej i liberalnej z często badanymi przez psychologów politycznych, dwiema formami ideologicznych przekonań na temat świata społecznego - prawicowym autorytaryzmem i orientacją na społeczną dominację. Hipotezy dotyczące wzajemnych związków pomiędzy tymi konstruktami mówią m.in., że komunitarne ujęcie relacji obywatel-wspólnota polityczna może często przyjmować formy charakterystyczne dla prawicowego autorytaryzmu, natomiast ujęcie liberalne - o ile nie towarzyszą mu 'darwinistyczne' przekonania na temat natury człowieka i świata społecznego - powinno wykluczać silną orientację na dominację społeczną.